دەستێوەردانی هەرێمی لە کاروباری عێراق و ڕەنگدانەوەی لەسەر کورد.. نووسینی: ستیڤان شەمزینی

لەو ساتەوەختەوەی دەوڵەتێک بە ناوی عێراق لەسەر ئەتڵەس جێگەیەکی گرتووە، وڵاتانی ناوچەیی راستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ کاریگەریان هەبووە لەسەر کۆی ئەو رووداوە سیاسیانەی لەم وڵاتەدا سەریانهەڵداوە، ئەم کاریگەرییە لە سادەترین هاندانەوە دەستیپێکردووە تا پشتیوانیکردنی بزووتنەوە چەکدارە یاخیبووەکان لە چەندین قۆناغی جیاجیادا. هەموو ئەو رووداوانەی لە عێراقدا قەوماون و ئاڕاستەی سیاسیی و دەوڵەتداریان گۆڕیوە بە پاڵپشی دەرەکی و ناوچەیی نەبوون، هەر لە کۆدەتای چواردەی گەلاوێژی ساڵی (1958)ەوە بیگرە تا هاتنە سەرکاری بەعسییەکان و کۆتایی هاتنیان لە بەهاری ساڵی 2003دا. وردتر تەشخیسی حاڵەتەکە بکەین، بەدەر لە وڵاتانی زلهێزی رۆژئاوایی و جیهانی، دەوڵەتانی نزیک و دراوسێش لە چەشنی تورکیا و ئێران و سوریا بەردەوام کارتێکردنیان لەسەر دۆخی هەڵکشاو و داکشاوی ناوخۆی عێراق هەبووە و لە هەندێک ماوەشدا بە فەرمی راستەوخۆ دەستێوەردانیان کردووە لە کاروبارەکانیدا، بۆ وێنە ئێران لە ساڵانی 1961-1991 (جگە لە یەک دوو ساڵی دوای نسکۆی ساڵی 1975) یارمەتی راستەوخۆی جووڵانەوەی چەکداریی کوردی داوە لە دژی رژێمی عێراق، سوریاش هەر بە هەمان شێوە تا ئەو ئەندازەیەی پارتێکی بەهێزی وەک (ی.ن.ک) لەو وڵاتەوە یەکەمین مانیفێستەی دروستبوونی خۆی بڵاودەکاتەوە و هەر بە چەکی ئەو وڵاتە مەفرەزە سەرەتاییەکانی چەکدار دەکات بە جەنگێکی نەبڕاوەی پارتیزانیی. دەستێوەردانی هەرێمی لە ماوەی 85 ساڵی تەمەنی دەوڵەتی عێراقدا رووخسارێکی سیاسیی نامۆ نییە، تەنێ هەر ئەوەیە بە پێی لاوازیی و بەهێزیی دەوڵەتی لەسەر کاری عێراق گۆڕان بەسەر رێژە و قەبارەی دەستێوەردان و کارتێکردنی وڵاتانی دراوسێدا هاتووە.

حکایەتەکانی پارت دروستکردن لە عێراقدا لەلایەن دەزگای ساواکی پێشوو و ئیتلاعاتی هەنووکە و میتی تورکی و هەواڵگریی سوریاوە حکایەتێکی دوور و درێژ و لە چیرۆکی هەزار و یەک شەوە دەچێت و هێندەش وتراوەتەوە زانیارییەکە گەیشتۆتە لای منداڵان یان نەوەی

تازە پێگەشتووش. بەڵام دەستێوەردان لە دوای ساڵی (2003)ەوە هەموو سنوورەکی عەقڵانی و هەموو لۆژیکێکی سیاسیی تێپەڕاندووە، ئەمەش بەهۆی ئەوەی عێراق سیادەی خۆی لە دەستداوە و دەسەڵاتێکی داگیرکەری نامۆ بە فەرهەنگی عێراق سەرکردایەتی وڵاتی وەئەستۆوە گرت. ئەم دەرفەتە زیاتر دەرگای خستە سەر پشت بە دەزگاکانی هەواڵگریی وڵاتانی هەرێمیی تا رۆڵیان هەبێت لە عێراقدا و لە رێگەی باند و پارت و دەستە و تاقمی جۆربەجۆرەوە مەرامە سیاسییەکانیان لەڕێی ململانێکردن لە بەستێنی عێراقدا مسۆگەر بکەن. هەر لە سەرەتاوە و بە پلەی یەکەم ئێران و سوریا هەوڵی دەستێوەردانیاندا، تورکیا و سعودیەش بە پلەیەکی دواتر کەوتنە خۆ ئامادەکردن بۆ خۆ هەڵقورتاندنە کاروباری ناوخۆی عێراق و راگرتنی باڵانسی سیاسیی و هێز لە رێگەی ئەو هاوکێشانەی لە ناو عێراقدا دەبێت هاوسەنگ بکرێنەوە.

رەنگبێ دەستێوەردانی ئەو وڵاتانە و یارمەتیدانی یاخیبووە چەکدارەکان لەلایەن ئەو دەوڵەتانەوە فاکتەری هەرە سەرەکی ئەو خوێنبەربوونە سامناکە بێت لە لاشەی عێراق و فاکتەری بنەڕەتیش بێت لە زیاتر بەهێزبوون و هورژمهێنانی ئەو بزووتنەوە رەگەزپەرست و تیرۆریستەی لە ژێر ناوی مقاوەمەدا خۆی بەیان دەکات، رووەکەی تری ئەم پرسەش ئەوەیە شەقام و ئاڕاستەی سیاسیی عێراق دابەشبووە بەسەر ئەجیندای وڵاتانی دراوسێ و هەر لایەنەکی سیاسیی کارەکتەرێکە ئەدای بەرژەوەندیی و سیاسەتی دەوڵەتێکی ناوچەیی دەکات وەک لەوەی خۆی جووڵانەوەیەکی سیاسیی سەربەخۆ و خاوەن بڕیاری خۆی بێت. بە گشتیی لەوەتی عێراق هەیە هیچ کات هەندەی ئەمڕۆ جادەی عێراقی نەبووەتە مەیدانی تەراتێنی دەزگا هەواڵگرییە بیانییەکان و هەندەش دەستی دەرەکی ئاوەڵا نەبووە لە وێرانکردنی وڵاتەکەیدا، چوون بەدەر لەو قەیرانە مرۆییەی لە رێی کوشت و بڕەوە دروست بووە، کەچ لە عێراقدا گەیشتۆتە راددەی سیحر و کولتووری وڵات وێران کراوە و ژێرخانی ئابووری هەڵتەکێنراوە، کتێبخانەکان سووتێنران، زانکۆکان پەکیان کەوتووە، فەرمانگە دەوڵەتییەکان و مۆزەخانەکان تاڵان کراون، هەرچی شوێنەواری عێراق هەیە هەر لە سۆمەرییەکانەوە تا دەگاتە چاخە تازەکان هەموو دزراون، بەم هۆکارەش گەڕاندنەوەی عێراق بۆ دۆخی پێش جەنگ دەکاتە ئەرکێکی قورس، قورستر و سەرکێشانەتر لە دۆزینەوی ئەمەریکا لەلایەن دەریاوانی چەلەنگ (کریستۆفەر کۆڵۆمبەس).

ئێران

وەک پێشتر ئاماژەمان پێدا ئێران هیچ کات بە تایبەتی لە دەیەی شەستەکانی سەدەی رابردوو بە دواوە بێ رۆڵ نەبووە لەسەر بارودۆخی سیاسیی و ئابووری لە عێراقدا. لەگەڵ هاتنە سەرکاری کۆماری ئیسلامی ئێران و هەڵگیرسانی جەنگی هەشت ساڵەی نێوان عێراق- ئێران (1980-1988)، ئێران پەرۆشانەتر لە جاران بیری لە ڕۆڵی خۆی کردەوە لە عێراقدا بە تایبەتی کاتێک عێراق وەک نەیارێکی سەرسەخت بەرەو رووی دەوەستێتەوە، یارمەتیدانی بزووتنەوەی چەکداریی کورد بە درێژایی دەیەی هەشتا و نەوەدەکان و دروستکردن و بەهێزکردنی ئۆپۆزیسیۆنی شیعە مەزهەب لە خوارووی عێراق دەچنە ناو چێوەی هەمان ئەو ئەجێندایەی ئێران لەمەڕ عێراق هەیبوو. لە قۆناغەکانی دواتریشدا کاراتر لە قەبارەی دەستوەردانی عێراقی لە کاروباری ناوخۆی ئێراندا، ئێران بەردەوام چەندان کارتی بەدەستەوە بووە بە دەستوەردان لە عێراقدا یان هەر هیچ نەبێت بە کێشە خوڵقاندن بۆ ڕژێمی بەعس و سەددام حسێن. لەگەڵ ئەوەی ئەو شانەیەی لە 9/4/2003دا لە ناوجەرگەی بەغدادی پایتەختی عێراقدا نمایشکرا، مەرگی دوژمنێکی لە مێژینە و ترسناکی ئێران بوو، بەڵام ئێران جیا لەوەش ویستی ڕۆڵی هەبێت لەسەر لەنوآ داڕشتنەوەی عێراق تا دەسەڵاتێک لەم وڵاتەدا بێتەسەر شانۆی سیاسیی لانیکەم دەستی ئێران بێت و تاران لە پێنایدا هەست بە دڵنیایی و ئارامیی بکات، لە هەمان کاتدا ڕۆڵی ئەمریکا لە عێراق و دروستکردنەوەی دەوڵەت و دامەزراوە عێراقییەکاندا لاواز بکات. ئێران جگە لەوەی دەستە دێرینەکانی (جەعفەری- مالیکی) یەک لە دوای سەرۆکایەتی عێراق بەدەستەوە دەگرن، هەشتا بەشێوەی جیاواز بەردەوامە لە هاریکارییکردنی بزووتنەوە توندڕەوە شیعەکان بە تایبەتی باڵی سەدر بە سەرۆکایەتی موقتەدا سەدر، کە دەکرێت بڵێین ئەم بزووتنەوەیە نوێنەر و پارێزگاری شەلگیری بەرژەوەندییەکانی ئێرانە لە عێراقدا.

پێش چوار مانگ سەرچاوەیەکی ئاگادار کە نەیویستووە ناوی خۆی ئاشکرا بکات لەسەر تۆڕی ئینتەرنێت ئاماژە بە ئەوە دەکات چەندین کەسایەتی ئاینیی غەیرە عێراقی دەستیان هەیە لە پێکهێنان و دروستکردنی چەندین گروپی ئاینیی توندڕەو لە باشووری عێراق و هاوکاریی داراییان دەکەن و چەک و تەقەمەنیان بۆ ڕەوانە دەکەن و بیری نەخوازراویان لەنێواندا بڵاو دەکەنەوە. سەرچاوەکە دەڵێت: گروپە ئاینییە توندڕەوە شیعە مەزهەبەکان لەلایەن کەسایەتییە ئاینییەکانی دەرەوەی عێراقەوە هاندەدرێن، بەمەبەستی نانەوەی پشێویی لەناو عێراقدا بۆ ئەوەی پرۆسەی سیاسیی هەرەس بهێنێت و شەڕی مەزهەبی و تائیفی لە نێوان پێکهاتە جیاجیاکانی عێراقدا

بەرپابێت. چەندان بەڵگەی دروست لە بەردەستی (CIA) و هێزەکانی هاوپەیمانانـدان دەربارەی قەبارەی یارمەتیدانی یاخیبووە چەکدارەکانی ناو عێراق لەلایەن ئێرانەوە، تا ئەوەی لە مانگی شوباتی ئەمساڵدا (2007) ڕۆژنامەی (واشنتۆن پۆست)ی ئەمەریکی راپۆرتێکی گرنگی بڵاوکردەوە لە ژێر تایتڵی (یارمەتییەکانی ئێران بۆ چالاکییە کوشندەکانی ناو عێراق)، لە راپۆرتەکەدا هاتووە: ئێران ئامێری تەقینەوەی TNT و ڕۆکێت و جۆرەها چەکی تر دەداتە عێراقییە یاخیبووەکان بۆ کوشتن و بریندارکردنی سەربازەکانی ئەمەریکا و هاوپەیمانانەکانی لە ناوچەکانی ناوەڕاست و باشوور.

هەر لەو راپۆرتەدا جەخت کراوەتەوە لەسەر ئەوەی: ڕۆکێتی (میساق 1)ی ئێرانی کە لەسەر شان دژ بە فڕۆکە دەتەقێنرێت، دوای هەوڵێکی سەرنەگرتوو بۆ خستنە خوارەوەی فڕۆکەیەک لە فڕۆکەخانەی بەغداد لە ساڵی 2004دا دۆزرایەوە، هەروەها خستنی شەش هلیکۆپتەری ئەمەریکیی لە ماوەی سێ هەفتەی رابردوودا دەریدەخەن ئێران چەند ڕۆکێتی دژە ئاسمانی سەرشانی داوەتە یاخیبووە عێراقییەکان و لەم هێرشانەدا بەکارهاتوون. ئامانجی ئێران جیا لە خەونی فراوانخوازیی و سەپاندنی هەژموونی شیعەگەریی بەسەر عێراقدا، لێدانیشە لە پێگەی ئەمەریکا، چوونکە ئەمڕۆ ئێران لە بەردەم گەڵەکۆمەکییەکی نێودەوڵەتیدایە بە ڕێبەریی ئەمەریکا ئەویش بەهۆی سووربوون لەسەر سیاسەتی پیتاندنی یۆرانیۆم. ئەم دۆزەش وەهای لە ئەمەریکا کردووە بە پێی پلانێکی دوورماوە بیر لە گۆڕینی ڕژێم لە ئێران بکاتەوە هەروەک پێشتر لە عێراقدا دەستی بۆ برد. نووسەر و پسپۆڕ لە کاروباری خۆرهەڵاتی ناوەڕاست (تەڵاڵ عتریشی) دەنووسێت “سیاسەتی ئێرانی لە عێراق بەو مەبەستەیە نەیەڵێت وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا هەست بە ئارامی و ئاسایش بکات”. نووسەر درێژەی دەداتێ و دەنووسێت “ئێران هەوڵ دەدات حکوومەتێکی عێراقی سەر بە ئەمەریکا نەیەتە ئاراوە و پشتگیریی لە حکوومەتێکی عێراقی دەکات کە دژایەتی تاران نەکات”. بگرە زیاتر لەوەش هەوڵی دامەزراندنی دەوڵەتێک دەدات لە عێراق لە تارانەوە ڕێنوێنی بکرێت. وەک خۆیشم پێموایە هەموو ئاڕاستەکان بەرەو ئەوە دەڕۆن تاران دەیەوێت، نەک ئەوەی واشنتۆن نەخشەی بۆ داڕشتووە!.

ئێران لە ڕێی بەهێزکردنی پێگەی خۆی لە عێراقدا و هاوکات بە قورمیشکردنی چەند هێزێکی وەک سەدر و مالیکی و هەندێ لایەنی تری شیعەی توندئاژۆ، ئەو سەرچاوەیە وشک دەکات کە کانی ئومێدی ئەمەریکایە تا عێراق بکاتە بنکەیەکی سەربازیی بۆ لەشکرکێشییەکانی

داهاتووی یان هەر هیچ نەبێ بۆ لەباربردنی خەونی ئەمەریکا لەمەڕ دامەزراندنی دەوڵەتێکی عێراقی کە بەئیحای ئەو نەیاریی لەگەڵ ئێران بکات. لە ڕەهەندێکی تریشەوە، ئێران وەرەقەی ئەمنی عێراقی کردۆتە مەرجێک بەسەر ئەمەریکاوە بەو پێیەی دەتوانێت ئەرکی سەرشانی ئەمەریکا سووک بکات لە هێورکردنەوەی بارگرژیی و ناجێگیریی ئاسایشی عێراق، بۆیە هێرشکردنە سەر ئێران بە هەموو مانایەک زیاتر شێواندنی دۆخی عێراقە و بەنزینێکە لە هەموو لایەکەوە ئاگری جەنگی تیرۆری تیرۆریستە دەمامکدار و دیار و نادیارەکان جۆش دەدات. لەم ڕووەوە ڕۆژنامەی (رسالت)ی ئێرانی لە ڕۆژی 14/3/2007 لەسەر وەختی کۆنگرەی ئەمنیی بەغدادا دەنووسێت "جۆرج بوش چەند پەیامێکی لە ڕێی زاڵمای خەلیلزاد و دایڤید ساتەرفیڵدی گەورە ڕاوێژکاری وەزارەتی دەرەوەی ئەمەریکاوە هەواڵی کرد، بەو مانایەی ئەمەریکا پێویستی بە ئێران هەیە، لە دەمە دەمی دەستپێکردنی کۆنگرەی بەغدادیشدا زاڵمای خەلیلزاد ئەوەی ئاشکرا کرد ئەمەریکا خوازیاری دەستپێکردنی دایەلۆگێکی ڕاستەوخۆیە لەگەڵ ئێراندا". ئەمەش ئەو ئەڵماسە گرانبەهایە ئێران دەیخواست، لە بری پلانی ئەمەریکا بۆ دەستگرتن بەسەر ئێراندا، کار بەوە گەشتووە ئەمەریکاییەکان بیر لە هەماهەنگی لەگەڵ ئێران بکەنەوە هیچ نەبێت لە عێراقدا.

هەر لەو پێویستییەی ئەمەریکا و تەنگژەی سوپاکەیەوە بوو، ئێران زیاتر پێداگریی کرد و بە ڕوونی داوای کرد بیر لە کشانەوەی هێزە بیانییەکان بکرێتەوە و بەپێی جەدوەلێکی ئاشکرا شێوازی پاشەکشەیان دیاری بکرێت. ئەم ورە بەرزییە (عەباس ئەرکەشی) جێگری وەزیری دەرەوەی ئێرانی گەیاندە متمانەیەک لە ڕۆژی 10/3/2007 لە بارەگای وەزارەتی دەرەوەی عێراق لە بەغداد و بە ئامادەبوونی باڵیۆزی 61 وڵاتی دراوسێ و ناوچەکە و جیهان، لە میانەی کۆنگرەیەکی ڕۆژنامەنووسیدا بڵێت: ئێستا پێویستمان بە داڕشتنی خشتەیەکی زەمەنییە بۆ کشانەوەی هێزە بیانییەکان، چوونکە مانەوەی هێزە بیانییەکان یارمەتیدەر نییە بۆ چەسپاندنی ئارامیی و ئاسایش لە عێراقدا!. لەگەڵ ئەوەشدا بە توندیی ئەوەشی ڕەت کردەوە ئێران دەست لە کاروباری ناوخۆی عێراق وەربدات لە ژێر هەر پاساوێکدا. ئیدی دەستێوەردانی ئێران لە عێراقدا بە ئەندازە و قەبارەیەکە کە وڵاتانی عەرەبی سوونە ترسیان لێنیشتووە، هەر بۆیە لە کاتی دیمانەیەکی هاوبەشی تەلەفزیۆنی جەزیرەدا لەگەڵ ئایەتوڵڵا عەلی ئەکبەر ڕەفسەنجانی و دکتۆر یوسف قەرەزاوی، سەرۆکی زانایانی ئاینی سوونە. (قەرەزاوی) ڕووی دەمی کردە ڕەفسەنجانی و وتی

“مەرجەعەکانی شیعە لە ئێران کلیلی چارەسەری بارودۆخی عێراقیان لە دەستە”. ئێران بە سیاسەتێکی وردبینانە و نەرمەبڕانە توانی لە عێراقدا ببێتە دیفاکتۆ تا لە قۆڵێکی ترەوە ئەمەریکا ناچار بکات لەگەڵیدا بێتە سەرمێزی گفتوگۆ. عێراق ئەو یانسیبە بوو ئێران توانی بیباتەوە و دەستێکی تر ئامادە بکات بۆ یارییەکانی داهاتوو لەگەڵ ئەمەریکا و کۆی رۆژئاواییەکان، بەو پێیەی ئەوەی رووداوەدات پێماندەڵێت رۆژ بە رۆژ دەسەڵاتی ئێران لە عێراقدا زیاد دەکات.

سوریا

لە سوریا سەرسەختترین دوژمنی ستراتیژیی سەدام حسێن و هاوپەیمانی ستراتیژیکی ئێران بوو، وەها تەکەشی لانەی بەرهەڵستکارانی کورد و عەرەبی ئەو رژێمە بوو بە ماوەیەکی ئێجگار دوور و درێژ، بەڵام روخانی رژێمی بەعس نەک خۆشحاڵی نەکرد، بەڵکو زەنگێکی مەترسی بۆ لێدا کە ئەویش لەسەر لێواری تیاچوونە و ئەمەریکا خستوویەتییە رێژەوە بۆ ئاڵوگۆڕی سیستمی دەسەڵات تیایدا. دەوڵەتی عەرەبی سوریا بە باشی لە نیەتی ئەمەریکا گەیشت، لەوەی عێراق خاڵی سەرەتا و کۆتایی لەشکرکێشی و لێدانە سەربازییەکانی نابێت، بەڵکو لیستێکی دوور و درێژ لە دەوڵەت و ڕێکخراو لە پلاتفۆرمدا دانراون بۆ تەفروتوناکردنیان، لەوانەش دەوڵەتی سوریا. سوریاش دوو خاڵی لاوازی داوەتە دەستی نەیارەکانی، یەکەمیان بریتییە لە سەرکوتی سیاسیی و پەیڕەوکردنی حکومی دیکتاتۆریی و تۆتالیتاریی و گوشینی ماف و ئازادییەکانی جەماوەر و ستەمکاریی لە بەرامبەر کورد و سووننە و قۆرخکردنی دەسەڵاتی سیاسیی بەشێوەی بۆماوەیی. دووەمیان تێوەگلانی دەوڵەت و دەزگای هەواڵگریی سوریایە لە دۆزی تیرۆرکردنی رەفیق حەریری سەرۆکی پێشووی لوبنان، کە بەشێکی زۆری دیکۆمێنتەکان دەریدەخەن سوریا لەو کردەوەیدا بێ رۆڵ نەبووە، بەڵکو پلاندانەری سەرەکی بووە یان هاوکارێکی باشی ئێران و حزبوڵا بووە لە پرۆسەی کوشتنی حەریریدا.

لە بەرامبەردا سوریا بە دەستوەردانە کاروباری عێراق و خوڵقاندنی کێشە و گرفت بۆ هێزەکانی ئەمەریکا دەیەوێت ئاگرە سوورە لە خۆی دوور بخاتەوە و ئەگەری دەستبردن بۆ گۆڕینی سیستم و دەسەڵاتی سیاسیی لە وڵاتەکەیدا بکاتە موستەحیل و کاری نەکردە. وێڕای ئازادکردنی سنوورەکانی لەگەڵ عێراق کە لەوێوە شانە تیرۆریستییەکان و خۆ تەقێنەرەوە ناعێراقییەکان دێنە ژوورەوە، بەڵگەی سەلمێنراو لە بەردەستدان نیشانی دەدەن هەواڵگریی سوریا بەشدارە لە مەشقپێکردنی دەیان تۆڕ و یەکەی تیرۆریستی لە ناوەوە و

دەرەوەی عێراق بە تایبەتی لە دەوروبەری شارەکانی موسڵ و رومادی. هەر ئەو بەڵگانە هەما دەکەن بە هەبوونی چەندان حەشارگەی تیرۆریستان لە نێو خاکی سوریادا، لە هەموو ئەمانەش بترازێ ئەو دەوڵەتە لە رێی هەندآ دامودەزگای تایبەتەوە لە هەوڵی دروستکردنی چەندان حزبی کۆپی و کارتۆنیدایە تا لە کردەی سیاسیی عێراقدا رۆڵ بگێڕن بە ئاڕاستەی پاراستنی بەرژەوەندییەکانی. لەگەڵ ئەمەشدا دەکرێت بڵێین سەرنجی سەرەکی هەواڵگریی سوریا لەسەر خۆتەقێنەرەوە و گروپە چەکدارە یاخیبووەکانە ئەویش لە رێی پەیداکردنی چەک و تەقەمەنی و شێوازەکانی مەشق و پەلاماردان و دەستیشانکردنی ئامانجە گرنگ و بایەخدارەکان بەیان. بەمە بە پلەی یەکەم تەرکیزی ئەمەریکا لەسەر سووریا کەم دەکاتەوە، بە پلەی دووەمیش یارمەتی ئێران دەدات بە هێنانەدی ئەجیندای دەستبەراگرتنی عێراق و دەرپەڕاندنی هێزەکانی هاوپەیمانان.

نووسەری ئەمەریکی (کیت کرین) لە راپۆرتێکدا بە ناوی (پێنج هەنگاو بە کۆتایی هێنان بە یاخیبوون لە عێراق) ئاماژە دەکات بە (ئەو میلیشیا و گروپە یاخیبووانەی عێراقیان گۆڕی بە شانەیەکی نائارام و پڕ ئاژاوە، ناتوانن هەروا بەردەوام بن لە چالاکییەکانیان بە بێ دەستەبەرکردنی تەمویلێکی بەردەوام بۆ خۆیان، لەبەرئەوە پێویستە لەسەر جۆرج بوش سەرەکی ئەمەریکا کە دەیەوێت ستراتیژێکی نوێی پتەوتر لە عێراقدا پیادە بکات مەسەلەی سنووردانان بە هەڵقووڵانی دارایی بە ئەو گروپانە بکاتە یەکێک لە ئەولەویاتی پلانەکەی). دواتر نووسەر راپۆرتەکەی بەم پەرەگرافە قفڵ دەکات "ئەگەر بەتو ئامرازەکانی فیشەک و بۆمب شکستیان هێنا لە پرۆسەی لە ناوبردنی یاخیبووەکان و ئەندامانی میلیشیا چەکدارەکاندا، بەڵام لانیکەم وەستاندن و وشککردنی دارایی و پارەکان لە گیرفانیاندا باشترین ئامرازە بە لەناوبردنیان". شتێکی شاراوەش نییە سوریا یەکێک لەو دەوڵەتانەیە سەرچاوەیەکی نایابی دارایی و لۆجیستی ئەو گروپانەیە، بەبێ هەبوونی ئەم دەوڵەتە لە تەنیشتی عێراقدا دەکرا تیرۆر و کاری تێکدەرانە لە نیواونیو زیاتر لەوەی ئێستا هەیە کەمتر بوایە. بە لەوەش وڵاتانی دەوروبەر لە رێی بازرگانیکردن و ئالۆگۆڕی کاڵاوە لەگەڵ میلیشیا چەکدارەکان یارمەتییەکی باشی مانەوەیان دەدەن، بە تایبەت ئەو میلیشیایانەی نزیک بە دەسەڵاتی سیاسیی عێراقن و لە هەمان کاتدا بەشێکن لە پرۆسەی توندوتیژیی سیاسیی و مەزهەبیی.

کیت کرین دەنووسێت (بەدەر لە یارمەتی حکوومەت بە میلیشیاکان لە رێگەی کار و پۆستەکانەوە، سەرچاوەی دووەمی یارمەتیدانیان لە

ڕێگەی ئاودیوکرن و فرۆشتنی سووتەمەنییەوە دەست دەکەوێت. کاتێک لە دەرەوەی عێراق دەیفرۆشن و ملیۆنان دۆلار بۆ میلیشیاکان دەستەبەر دەکات). ئەوەی لەم بازرگانییەدا لەگەڵ میلیشیاکان بە پلەی یەکەم دێت کۆماری ئیسلامی ئێرانە، پاشانیش سوریا و تورکیا. قەبارە و بارستایی دەستێوەردانەکە هەرچی چۆنێک بێت هێندەی ئەوە گرنگ نییە، ئەمڕۆ سوریا ژێدەرێکی ترسناکی خوڕقاندنی پشێویی و نائارامییەکانی ناو عێراقە و لە چەندان کەناڵ و دەروازەی جیاجیاوە داخڵی عێراق بووە و لەسەر ساحەی ئەو جەنگێکی دەڕاوی ناپیرۆز کە تەنە هاووڵاتیان و عێراقییەکان تیایدا زیانبارن بەڕێوە دەبات. تا نهێش لە میحوەری عێراقەوە گوشارێکی جیددی لەسەر سوریا نەبووە بۆ ئەوەی ناچار بکرێت سنوورەکانی توند و تۆڵ بکات و مقەست بدات لە داوی پەیوەندییەکانی بە گروپە نەخوازراوە چەکدارەکانی ناو عێراقەوە، بە پێچەوانەوە ئەمەریکا لە قۆڵێکی ترەوە مەیدانی بەربەرەکانی لەگەڵ کردەتەوە، ئەویش قۆڵی لوبنانە کە دوای ناچارکردنی سوپاکەی بە کشانەوە لەو وڵاتە، تاوانباریشی کردووە بە تیرۆرکردنی ڕەفیق حەریری و هاندانی گروپە یاخیبووەکانی ناو لوبنان و دەستوەردان لە کاروباری ناوخۆی ئەو وڵاتە. ڕاستە سوریا لەلای لوبنانەوە قۆڵی بڕاوە و ڕەگوڕیشەی دەرهێنراوە، بەڵام قۆڵەکەی تری لە عێراقدایە و خەریکە ڕەگ دادەکوتێت.

تورکیا

بە هۆی پشکداریی نەکردن لە پرۆسەی روخانی رژێمی بەعس و ڕێگریی دروستکردن لە بەردەم بەکارهێنانی ئاسمانی وڵاتەکەیان لەلایەن هێزەکانی هاوپەیمانانەوە لە جەنگی دژە عێراق، تورکیا کەنارگیر کراوە لە بڕیاردان لەمەڕ چارەنووسی عێراق و هیچ کاریگەرییەکی جیددی و بەرچاویشی نەبووە لە عەمەلیەی سیاسیی سەرلەنوێ داڕشتنەوەی عێراقدا. تا وەختێک ئاوەی دایەوە دوژمنە لە مێژینەکەی (کورد) لە چڵەپۆپەی دەسەڵاتدایە و ئەکتیڤانە لە گەرمە و کەشە و ململانەکانی عێراقی هەنووکەدا دەرکەوتووە. تورکیا چەندان جار هەوڵیدا لە ڕێی بەکارهێنانی کارتی (PKK)ەوە بەشێوەی ڕاستەوخۆ لەشکرکێشی بکاتە سەر خاکی باشوور، ئەم کارتە تا ئەم چرکەساتەش بەدەستییەوەیەتی و دەیەوێت لەلایەن ئەمەریکاوە گڵۆپی سەوزی ئەکەی بۆ هەڵبکرێت و مێژوو خۆی دووبارە بکاتەوە چۆن لە شەوێکدا (قوبرس)ی داگیرکرد کوردستانیش داگیر بکات!!. بەڵام تا بە ئەمڕۆ دەگات ئەمەریکا ئەو مافەی بە تورکیا نەداوە بە ئەنجامدانی کارێکی لەو بابەتە، چون ئەو لەشکرکێشییە لەلایەک هەڵکوتانە سەر ئەمەریکایە بە دەلیلی ئەوەی دەسەڵاتی داگیرکەرە و وڵات لە دەستی

ئەودایە، لەلایەکی ترەوە تێکدانی ئەو بڕە ئاسایشەیە لە باشووری کوردستان هەیە کە وەک دورگەیەکی ئارامی لێهاتووە بە ئەرتەش و هێزەکانی هاوپەیمانان و جێبەجێکردنی هەندێ ئەجیندای خۆیان تیایدا.

پاشتر تورکیا لە رێی پاساوی ستەمکردن لە تورکمانەکان لە کەرکوک و بە بیانووی لەمپەردانان بە دروستکردنی دەوڵەتێکی کوردیی لە باکووری عێراقدا، چەندان هەوڵی سەرنەکەوتووی دا، بە قایلکردنی کۆشکی سپی تا لەشکرکێشی بکات، خۆشبەختانە هەموو هەوڵەکان ناکام مانەوە و هیچ هیوایەکیان بە تورکیا لە سەوز نەبوو. تاکە میکانیزمێک بەدەستییەوە مابێتەوە هەندآ لایەنی وەک بەرەی تورکمانییە، ئەویش بە هاندانیان بە کێسپ و تەگەرە دروستکردن لە بەردەم جێبەجێکردنی بڕگەکانی ماددەی سەد و چل، بە تایبەتیی لە قووڵایی شاری کەرکوکدا. نووسەری تورک (سەمیح ئیدیز) دەنووسێت (بەهۆی یەدەگە نەوتییە زۆر و زەوەندەکەیەوە کەرکوک هەمیشە خاڵی ململانێی نێودەوڵەتی بووە، هەروەک رابردوو دووبارە کەرکوک لە سایەی ترس و توندوتیژیدا دەژی). یەکێک لە نزیکترین ئەو وڵاتانەی چاوی لە نەوتی کەرکوک بڕیوە تورکیایە، هەر بۆیە لە رێی وروژاندنی هەستی تورکمان و شێواندنی زیاتری باری دیمۆگرافی کەرکوک و چەواشەکردنی رای گشتیی جیهانیی، باری گەڵاوی شارەکە وەک خۆی دەهێڵێتەوە و رێگریی دروست دەکات بە گەڕانەوەی بە ناو جوگرافیا رەسەنەکەی کە کوردستانە، ئەمەش ئەو ستراتیژەیە تورکیا چەندان پلانی بۆی هەیە و دەیان کۆنگرەی لە وڵاتەکەیدا بۆ بەستووە و دەیەوێت زۆرترین عێراقی لە دەور کۆبکاتەوە. هەرچەند هەوڵەکانی تورکیا هەندەی ئێران کاریگەر نەبووە، بە حوکمی ئەوەی کارتی دەستی تورکیا کە تورکمانە کەمینەیە لە عێراقدا، هەرچی کارتی ئێرانیشە کە شیعەیە زۆرینەی رەهان و لە نیوەی زیاتر دانیشتووانی وڵاتەکەی تێپەڕاندووە، بەڵام هێشتاش ناکرێت حیساب لەسەر دەستێوەردانەکانی تورکیا نەکرێت یان بەهەند وەرنەگیرێت.

رەهەندێکی تری دەستێوەردانی تورکیا، هاریکارییکردنە لەگەڵ هەندێ لە جاشە کوردەکانی باشوور و بڕێک لایەنی سوونە و شیعەی رەگەزپەرست بە مەبەستی پێکهێنانی بەرەیەکی هاوبەش لە دژی دەوڵەتی نوێی عێراق و خواستی فیدراڵیزمی کوردەکان و ماددەی سەد و چل. هەر لە خۆڕا نییە دوای متبوون و چوونە قاوغەکەی خۆیەوە جارێکی تر جاشی مێژوویی (ئەرشەد زێباری) سەر دەردەهێنێتەوە!!، ئەمجارە وەک سەرۆکی پارتێکی بەکرێگیراو کە ئامانجی دژایەتیکردنی ماددەی سەد و

چل و فیدراڵیزمە. دووبارە ئەمە بەڵگەیەکی ئاشکرا و شەفافە بۆ سەلماندنی دەستێوەردانی وڵاتانی هەرێمیی لە کاروباری عێراق و کوردستاندا بە دیاریکراویی لە پرسەکانی گرێدراو بە چارەنووسی شاری کەرکووکەوە. تورکیا بە هەموو جۆر و لە هەر ڕێگەیەکەوە دەستبدات بۆی دەستوەردەداتە کاروباری عێراقەوە، ئامانجی ئەو جیایە لە ئامانجی ئێران و سوریا چون لەبەردەم تەهدیدی گۆڕان و رووخاندا نییە، بە قەدەر ئەوەی خەونی لەباربردنی هەر نیمچە دەسەڵاتێکی کوردیی هەیە چوونکە هەر ڕێنیسانس و سەرهەڵدانەوەیەکی کورد لە باشوور بە سەرەتایەکی مەترسیدار دەزانێت لەسەر خۆی بەو پێیەی هانی کوردەکانی باکووریش دەدات لە دژی دەوڵەت، لە هەمان کاتدا پاڵپشتێکی ماددیی و مەعنەویی دەبێت بۆیان لە خەباتەکەیاندا بۆ رزگاریی کوردستان و دەرهێنانی لە ژێر چەپۆکی کەمالیزم و تۆرانیزم.

وڵاتانی عەرەبی (سووننە)

لە بەرامبەر دەستێوەردانی سوریا و ئێران وەک دوو دەوڵەتی شیعە، دەوڵەتانی عەرەبی سووننە کاردانەوەیان هەبووە و هەوڵیانداوە رەنگدانەوەیان لەسەر دۆزی سیاسیی و واقیعی ئەمڕۆی عێراق هەبێت. لە ریزی پێشەوەی ئەم وڵاتانە هەریەک لە عەرەبستانی سعودی و میسر و ئوردون و قەتەر هەن. ئەم دەوڵەتانە ترسیان لێنیشتووە لەوەی یەک پارچەیی خاکی عێراق لەبەردەم هەڕەشە و ترازاندایە و ئەگەری پارچە پارچەبوونی لە هەر ئەگەرێکی تر بەهێزتر و نزیکترە، ئەوان لە ڕێی دەستگیرۆییکردن و یارمەتیدانی عەرەبی سووننەی لەسەر کار لابراوەوە خوازیارن زامنی یەکپارچەیی خاکەکەی و ناسنامەی عەرەبێتی عێراق بکەن!!. (بەبی غوش) دەنووسێت: وڵاتە عەرەبییەکان ترسی ئەوەیان هەیە کۆماری ئیسلامی ئێران ببێتە سەرەکیترین دەسەڵاتداری ناوچەکە، سەبارەت بەمەش چەندین جار بەرپرسانی عەرەبستانی سعودیە و میسر و قەتەر و ئوردون ڕەخنەیان لە بەرپرسانی وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا گرتووە لە بەرامبەر بێدەنگی و هەڵوێست وەرنەگرتن سەبارەت بە فراوانبوونی دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی ئێران لە ناوچەکەدا.

لە ساڵی 2004 شا عەبدوڵڵای پادشای ئوردون هۆشداریی توندی دا بە بەرپرسانی کۆشکی سپی لە مەترسی پەیدابوونی ئیمپراتۆریەتێکی شیعە کە ئێران و عێراق و سوریا و لوبنان بگرێتەوە. ئەمە یەکەمین لێدانی زەنگی مەترسیی دروستبوونی هیلالە شیعییەکە بوو لەلایەن سەرۆکێکی عەرەبی سووننەوە. حوسنی موبارەکی سەرۆکی میسریش ساڵی

2006 ڕایگەیاند (شیعەکانی عێراق ئەوەندەی خۆشەویستیان بۆ کۆماری ئیسلامی ئێران هەیە، ئەوەندە خۆشەویستیان بۆ وڵاتی خۆیان نییە کە عێراقە). بەم جۆرە وڵاتانی عەرەبی سووننە لە ترسی دروستبوونی هەژموونێکی بەهێزی شیعیی و هاتنە کایەی ئەوەی پێی دەوترێ (نیوە مانگی شیعیی) لە ناوچەکەدا بە هەموو هێز و توانایەکیانەوە پشتگیریی عەرەبە سووننەکانی عێراق دەکەن وەک ڕێگر لەبەردەم دروستبوونی ئیمپراتۆریای شیعە و پارێزگار لە دیدی عروبە و شوناسی عەرەبێتی دەوڵەتی عێراق. تەنانەت سعودیە کە خەون بە سەرکردایەتیکردنی دنیای عەرەبیی و سیاسەتی جیهانی عەرەبەوە دەبینێت لە هەوڵی زیاتردایە و دەیەوێت لە ناوخۆی خودی ئێراندا مەدی سووننی بجوڵێنێت (وەک جوڵاندیشی)، بەڵام ترسی لە پەرچەکرداری ئێرانە لە هەژاندنی ناوخۆی سعودیە لەڕێی ئەو ژمارەگەلە زۆرەی شیعەی وڵاتەکەیەوە، ئەمەش سەرئێشەیەکی نەبڕاوە و ژانێکی ئەبەدیی بۆ عەرەبستانی سعودیە دەهێنێتە ئارا.

هەر بۆیە تا ئێستا عێراق مێزی دەست شکاندنەوە و قوماریان بووە و مەیدانی ناکۆکیی و کێشمەکێشەکانیان نەگواستەتەوە بۆ ناوخۆی وڵاتەکانیان. هەر لەو میانەیەدا ئەم وڵاتانە بەردەوام سەرقاڵی سازدانی کۆنگرە و کۆنفرانسی جۆر بەجۆرن سەبارەت بە عێراق و چارەسەرکردنی دۆخی ناهەمواری ئاسایش، بەڵام لە واقیعدا ئامانجی هیچکامیان وەستاندنی نەزیفی خوێنی عێراق نییە، بەڵکو ئەو کۆنفرانسانە تەنێ دەرفەتێک بوونە بۆ دۆزینەوەی سەرەداوی بەرژەوەندییەکانیان لە عێراقدا و ئامادەکردنی ڕەوشوەن بۆ پارێزگاریلێکردنی. هەروەک نووسەری عەرەب (غەسسان ئیمام) دەنووسێت (تراژیدیای عێراق هیچ چارەسەرێکی نییە لە ناوخۆی عێراق خۆیدا نەبێت، هەرچییەکی تر بکرێت دواخستنی چارەسەر و درێژدانە بە ململانێکان و درێ گێڕینەوەیە لە ناوەوە و دەرەوەی کۆنگرەکاندا). گۆڕەپانی عێراق بووە بە مەیدانی دەستوەردانی وڵاتانی ناوچەکە و جێگەی یەکلاکردنەوەی ناکۆکییە قووڵەکانی هەریەک لەو دەوڵەتە هەرێمییانە، ترسناکترین دیمەنیش ئەوەیە شەترەنجی عێراق شەترەنجەکە بە شەڕی مەزهەبیی و مێژوویی نێوان وڵاتانی شیعە و سووننە.

هەڵوێستی ئەمەریکا

ئەندریە باسیڤیچ لە (The Nation)دا دەنووسێت: هەموو سیاسەتمەدارێکی ئەمەریکی بەردەوام ئەم پرسیارە لە خۆی دەکات (ئایا نەخشەی ئێمە لە عێراقدا چییە؟)! هۆکاری ئەم پرسیارەش

دەگەڕێتەوە بۆ ئەو شکستانەی لە نێو عێراقدا بەدی دەکرێن، لەو ساتەوەی عێراق ئازاد کراوە سەقامگیریی بەخۆوە نەدیوە، ڕۆژانە بەردەوام تەقینەوە ڕوودەدات، هەر پلان و نەخشەیەک پەیڕەو دەکرێت دەرئەنجامەکی نەگەتیڤتری دەبێت. ئەمەریکا لە ڕووبەڕووبوونەوەی تیرۆریستان و قەڵاچۆکردنیان و جێگیرکردنی ئەمنییەت بە بنبەست گەیشتووە و هەموو پلانەکانی یەک لە دوای یەک شکستیان هێنا و نەیتوانی کەمترین سەرکەوتن مسۆگەر بکات، تەنانەت جەنگی عێراق و ئەو بارە نەخوازراوەی لە بەغداد و شارەکانی تردا بوونی هەیە، ناڕەزایەتییەکی توندی لە ئاستی جیهانیدا لە دژی ئەمەریکا دروستکردووە تا ئەو سنوورەی بزووتنەوەی ئەنتی ئەمەریکایی لە بەهێزترین وەرزی تەمەنیدایە. ئاژانسی هەواڵی (فرانس پرێس) لەو بوارەدا و لە بارەی ِ نیگەرانییەکانی وڵاتانی دنیا لەمەڕ ڕۆڵی پۆلیسی جیهانیی ئەمەریکا ڕاپۆرتێکی ئامادە کردووە، ڕاپۆرتەکە هێما دەکات بە وتەی (کریستۆفەر وتینی) بەڕێوەبەری توێژینەوەکان لە ئەنجوومەنی شیکاگۆ بۆ کاروباری نێودەوڵەتی، لەمەڕ ڕاپرسییەک کە 18 وڵاتی گرتۆتەوە (ئارەزوویەکی ئاشکرا و ڕوون هەیە سەبارەت بە هەڵوێستی زۆر نەگەتیڤ و بەرجەستە بوو بەرامبەر بە ئەمەریکا بە هۆی شێوازی جێبەجێکردنی سیاسەتی دەرەوەی). لە بارودۆخێکی لەو جۆرەدا ئەمەریکا کام ڕێگا دەگرێتە بەر؟ ئایا پلانی نوێی چییە بۆ چارەسەرکردنی قەیرانی عێرق؟ چۆن مامەڵە لەگەڵ دەستێوەردانی هەرێمیی دەکات؟ ئایا سیاسەتی توندوتیژ و زەبروزەنگ ئامێز دەگرێتە بەر یان گفتوگۆ و فۆرمی ئاشتیانە؟.

ئەوەی لە ڕەوشی عێراقدا بەدی دەکرێت پێچەوانەی ڕوانینەکەی کۆڵۆنێل (سام گاردینەر)ی کە نە ئەفسەری هێزی ئاسمانی ئەمەریکا نیشان دەدات، کە پێیوایە عێراق و تەنگژە قورسەکانی ڕێگر نین لە بەردەم هێرشکردنە سەر ئێران، سەرقاڵبوونی ئەمەریکا بە مانای وازهێنان لە ئێران نایەت. هەموو ئاماژە و سەرەداوەکان دەڵێن ئەمەریکا خوازیارە لەگەڵ هەردوو دەوڵەتی ئێران و سوریا گفتوگۆ بکات بۆ دۆزینەوەی میکانیزمێکی چارەسەر بۆ دۆخی عێراق و ناجێگیریی ئارامیی و ئاسایش بە دیاریکراویی لە بەغدادی پایتەختدا. دانیاڵ سیرێیەر لە ڕۆژنامەی لیبراسیۆنی فەڕەنسیدا دەنووسێت “وەڕای نکۆڵیکردنی کۆشکی سپی لەگرتنەبەری هیچ سیاسەتێکی نوآ بەرامبەر سوریا و ئێران، بەڵام لەڕاستیدا سیاسەتی پێشووی خۆی دەستکاریی کردووە و دانوستانێکی چەند قۆڵەی لەگەڵ ئەو دوو وڵاتدا دەستپێکردووە، دەیەوآ چیدی ئێران و سوریا کۆسپ نەخەنە بەردەم کارەکەی لە عێراقدا..”.

لەلایەکی تریشەوە (ئانی ڤیلادەرتی) لە رۆژنامەی واشنتۆن پۆستدا ئاماژە دەکات بە وتەی کۆندالیزا رایسی وەزیری دەرەوەی ئەمەریکا لە بارەی سازشکردن لەگەڵ ئێران و سوریا و لە زاری ئەوەوە دەنووسێت (ئیدارەی سەرۆک بوش خوازیارە گفتوگۆ لەگەڵ سەرکردەی ئێران و سوریا بکات سەبارەت بە سەقامگیرکردنی بارودۆخی ئاسایش لە عێراق). ڤیلادەرتی جەخت لەسەر ئەوەش دەکاتەوە پسپۆڕانی ئەمەریکیی پێداگریی لە بارەی پێویستی دانوستان لەگەڵ ئەو دوو وڵاتەدا دەکەن لەمەڕ فایلی ئەمنیی لە عێراقدا. لێرەوە دەگەینە ئەو بڕوایەی ئەمەریکا ئامادەیە سازش لەگەڵ ئێران و سوریا بکات، بەڵام لە بەرامبەر چی و ئەو دوو دەوڵەتە بە چ مەرجێک هاوکاریی دەکەن؟ هەڵبەتە لای خۆیانەوە هەر لایەکیان مەرجیان هەیە، بەڵام ئاخۆ ئەو مەرجانە لەسەر حیسابی کآ بن؟ ئایا گەزەکە لەسەری کام لایەن و کام پێکهاتەی عێراقیدا دەشکێت؟. کارەساتەکەش لێرەوە دەست پێدەکات، ئەمەریکا نەک هەر ناتوانێت لێپرسینەوە لەگەڵ ئەو دوو وڵاتە بکات، بەڵکو ئامادەیە نەرمی بنوێنێت لەگەڵیان بە ئەوەی یارمەتی سەرکەوتنی بدەن لە تەنگژەی عێراقدا، ئەو تەنگژە قورسەی لە دوای ڤێتنامەوە نە بەخۆیەوە دیوە و نە لەوانەشە قەت جارێکی تر بەخۆیەوە ببینێت.

دەزی کورد

دەستێوەردانی هەرێمیی و کارتێکردنی وڵاتانی ناوچەکە لە دۆخی عێراق، زۆرترین رەنگدانەوەی هەبووە لە فۆرمۆڵەکردنی عێراق بە شێوەیەکی تر، جیاوازتر لەو شێوەیەی ئەمەریکا بە تاکلایەنە بڕیاری لەسەر دابوو. بەکارهێنانی کارتی ئاسایش لەلایەن سوریا و ئێرانەوە و دوورخستنەوەی تەوەری شەڕ لە دەوڵەتەکانیان نەک پاراستنی لە هەڕەشە و مەترسی داڕووخان بگرە ئەمەریکاشی ناچار بە دانوستان و گفتوگۆ کردووە لەگەڵیان. بێگومان لە حاڵەتێکی لەو شێوەیەدا ئەمەریکا لە هەندێ داواکاریی خۆی دێتە خوارەوە و بەدیفاکتە هەندێ سازش دەکات کە رەنگە لە دژی پێکهاتەیەک یان چەند پێکهاتەیەکی ناو عێراق بێت. لە دەستێوەردانی هەرێمی نەیتوانی باری جێگیری ئاسایش لە کوردستان بشڵەقێنێت "چوونکە ئامانجی نەبوو" بەڵام لە رووی سیاسییەوە کورد یەکێک لەو پێکهاتانەیە باجی ئەو دەستێوەردانانە دەدات. رەنگە گرنگترین باج دواکەوتنی جێبەجێکردنی ماددەی 140 بێت، تەنانەت دەنگۆی ئەوە هەیە ئەمەریکییەکان داوایان لە (جەلال تاڵەبانی) سەرۆک کۆماری عێراق کردبێت بە دواخستنی ئەو ماددەیە بە تایبەت لە شاری کەرکوک، ئەمە دیسان بەڵگەیەکە لە مەڕ رۆڵی دەوڵەتانی هەرێمیی لەسەر بڕیارە نوێیەکانی ئەمەریکا و

هاوپەیمانان. کورد کە بەهرەمەند نییە لە هاوکاریی هیچ دەوڵەتێکی دراوسێ و بنە و بارگەی لە هیچ کام لە وڵاتانی هەرێمیی نەخستووە، قوربانی سەرەکی ئەو دەستێوەردانانە بووە و دەبێت. لەلایەکی ترەوە پێداچوونەوە بە بڕگەکانی دەستووری عێراق و هەموارکردنی چەند بڕگەیەکی نوآ کە مافەکانی کوردی پێدەگەڕێت بە بآ مافیی، بڕگەیەکی تر و ئاوێنەیەکە پێمان نیشان دەدات ئەگەر بە دەستێک ماف بدرێت بە کورد لە عێراقدا سەدان دەست ئامادە کراوە بە لەسەندنەوەی.

کورد زەرەرمەندترین پێکهاتەی عێراقە و دواجار سەنگەرەکەی بەسەردا دەڕوخێت، شیعەکان بە پاڵپشتی ئێران و بە هەکاری زۆرینەی دانیشتوان حاکمی جاویدانی عێراقن، سوونەکان بە هاوکاریی وڵاتانی عەرەبی و هێزی خۆتەقێنەرەوەکان بوونەتە ئەمری واقیع و ئەمەریکییەکانیشیان ناچار بە دانوستان و سازش کردووە. لەو نێوەندەدا کورد بە تەنیا و بە هیچ دەست و پاڵپشتێک، بە دوای عەشقەکەی وەهمی و تاکلایەنەی ئەمەریکادا را دەکات!!، ئەو ئەمەریکایەی لە راسپاردەکانی بیکەر- هاملتەنەوە یەکەم زەنگی پشتێکردنی بۆ لێدا و ئەمڕۆش خەریکە بە بەرچاوی هەموو دونیاوە ئەوەی دوێنێ بە خوێن و ڕەنج بە دەستی هێناوە لە بەرداشی سازشەکانیدا دەیهاڕێت و لەناوی دەبات. کورد تاکە پێکهاتەیە بە قورسیی باجی ئەم دەستێوەردانانە دەدات لە ئایندەدا. هەر لێرەوە جێی خۆیەتی ئاماژە بکەم، بە ئەوەی جگە لە کورد کەمینەکان بە هۆی بارودۆخی ناجێگیریی عێراق و نەبوونی پشت و پەنای دەرەکییەوە لە توانەوەدان و خەریکە لە هەموولایەکەوە تیا دەچن.
بە پێی ڕاپۆرتی ڕێکخراوی مافی کەمینە نەتەوەییەکان لە ساڵی 2007دا، کەمینەکانی نێو عێراق بەرەو لە ناوچوون دەچن، وەک مەندائییەکان کە پێش ساڵی 2003، ژمارەیان (30000) کەس بووە، بەڵام ئێستا لە (13000) کەس کەمترن، جولەکەکان پێش ساڵی (2003) سەدان کەس بوون، بەڵام ئێستا تەنها پێنج کەسیان لە عێراق ماونەتەوە، پەنابەرە فەلەستینییەکان ئەوانیش پێش ساڵی 2003 ژمارەیان (35000) کەس بوو، ئێستا لە (15000) کەس کەمترن. بەشار ئەلسەبتی وتەبێژی ئەنجوومەنی کەمینەکانی عێراق دەڵێت "گەورەترین مەترسی مەندائییەکان ئەوەیە ڕووبەڕووی نەمان دەبنەوە". ئەمڕۆ لە دوای کوشتنی دوعای کچە ئێزدییەوە پەلاماردانی ئێزدییەکانیشی وەک بەشێک لە نەتەوەی کوردی هاتەتە سەر، بۆیە عێراقی نوێ، عێراقی زلهێز و خاوەن دەسەڵاتە لە بن نەهاتووەکانە، ئەوانەی دەسەڵاتەکانیان پشت ئەستوورە بەهێزی دەرەکی و ناوچەیی. کورد هیچ

کەسی لە پشت نییە!، وا بزانم ئەوەندە تاوان و ڕەفتاری نەشیاومان ئەنجامداوە چیاکانیش پشتیان تێکردووین و چیتر دەستمان نەماون.

چارەسەر چییە؟

ئەرکی ئەم نووسینە نییە وەڵام بە پرسیاری چارەسەر چییە بداتەوە؟ بەڵام هیچکات دیواری ئەعزەمییەی چەقی شاری بەغداد کە شارەکەی دوولەت کردووە چارەسەر نییە، بەڵکو هەڵچنینی شورەیەک (مەبەستم دیوارێکی مەعنەوییە نەک دیواری چین) پێویستە بە چوار دەوری عێراقدا، بۆئەوەی لە پێش هەر کارێکەوە بەرەنگاریی سنوور بەزاندن ببێتەوە و پارێزگاریی لە سەروەریی خاکی عێراق بکات. لەگەڵ ئەوەشدا تا عێراق بەم جۆرە و بەم جوگرافیا دەستکرد و داسەپاوەوە بمێنێتەوە، کورد وتەنی (تا ئەم بایە لەو کونەوە بێت) دەستوەردانی هەرێمیی و نێودەوڵەتی لە عێراقدا هەر دەمێنێت. شیعەیەکی عێراقی ئەوەندەی ئینتیمای بۆ شیعەگەریی و ئێران هەیە چارەگی ئەوە عێراقی نییە، کورد دوای هەشتا ساڵ بە عێراقیکردن و کۆمەڵکوژیی تا نهۆ بە چرکە ساتێکیش لە قەناعەتەوە خۆی بە عێراقی نەزانیوە و نازانێت. دابەشکردنی عێراق بەسەر سێ دەوڵەت، کێشەکان لە بناغەوە چارەسەر دەکات و دەبێتە فاکتەرێک بۆ بەرقەراربوونی ئاشتی لە سەرجەم ناوچەکەدا.

ماکس ج. بووت نووسەر و توێژەری سیاسیی ئەمەریکی لە رۆژنامەی (لۆس ئەنجلەس تایمز)دا دەنووسێت "زۆر کەس ئێستا دژی دووبارەکردنەوەی ئەزموونی یۆگسلاڤیایە لە عێراق، واتە عێراق دابەشبکرێت بۆ سێ دەوڵەتی سەربەخۆی سنوور جیاواز و سەروەرێتی سەربەخۆ و هاوبەش لە کۆمەڵێک مەسەلە کە تایبەتمەندێتی جێوپۆلەتیکی عێراق دەیسەپێنێت، بیرمان نەچێت لە نەوەدەکانی سەدەی رابردووش هەمان بەرهەڵستکاریی بە بیرۆکەی دابەشکردنی یۆگسلاڤیا دەکرا و دەبینرا، بەڵام دواجار هەموو لایەک بەو قەناعەتە گەیشتن لە وەڵاتێکی پێکهاتە جیاواز کە بنەمای پێکەوە لکاندنیان بە یەکەوە ئارەزوومەندانە نەبووە، دابەشکردن و سەربەخۆبوونی هەر نەتەوەیەک لە پێکهاتەکانی ئەو وەڵاتە باشترین چارەسەرە بۆ سەقامگیربوون و پێشکەوتن، ئەم چارەسەرە بە رای من لەگەڵ چارتی نەتەوە یەکگرتووەکانیشدا دێتەوە، بەو پێیەی سەرەکیترین ئامانجی بریتییە لە دەستەبەرکردن و پاراستنی ئاشتی و ئاسایشی جیهان".

کورد بە زۆری زۆرداریی کراوە بە عێراقی بۆچی باجی عێراق بدات؟ بۆچی بە ئاگری شەڕی سووننە و شیعە بسووتێت؟ بۆچی باجی هەڵەکانی سەدام و جەعفەری و مالیکی و کێ و کێ بدات؟. شیعەیەکی خوارووی

عێراق و زەنگاوەکان چی دەیبەستێتەوە بە شاخەکانی کوردستانەوە؟ کوردێکی کۆچەریی کوێستانشین چی بە بیابانە کاکی بەکاکییەکانی عەرەبستانەوە گرێی دەدات؟ جامانە و عەگال، شاڵ و دشداشە، خورما و گوێز، کەوی کوردستان و هوشتری بیابان چی بەیەکەوە دەیانبەستێتەوە؟ جگە لە درۆ و وەهمی عێراقی داسەپاو نەبێت !! باشترین چارەسەر و کارسازترین هەنگاو بۆ دەرچوون لەم قەیرانەی ئەمڕۆی عێراق دابەشکردنێتی بە سەر سێ وڵات، ئاخر دەزانن ئەزموونی تاڵی یۆگسلاڤیا وامان پێدەڵێت؟!.

*ئەم وتارە شیکارییە پێش یانزە ساڵ بە دوو بەش لە ژمارەکانی (228-229)ی رۆژنامەی (کوردستان راپۆرت) لە رۆژەکانی 17-18 یونی 2007 بڵاوبووەتەوە.

تێبینی: کۆی ئەم شیکارییە وەک بەشی سێهەمی کتێبی “گەمەی شەیتان” لە لاپەرە 109-130 چاپ و بڵاوکراوەتە. کە ئەو کتێبەش بە چاپی کاغەز لە سەرەتای ساڵی 2018 لە ناوەوە و دەرەوەی وڵات بڵاوکراوەتەوە